

Aandacht voor zingeving is vele dingen

Gedifferentieerde competenties voor verpleging en verzorging thuis

In de eerste lijn zijn de afgelopen jaren vele initiatieven genomen om aandacht voor zingeving te ondersteunen. Deze producten zijn echter meestal ontwikkeld door academisch geschoolde professionals en onderzoekers. Daardoor kan er sprake zijn van een ‘taalkoof’ tussen geestelijke verzorging en zorgprofessionals. In dit artikel onderscheiden de auteurs competenties en verantwoordelijkheden van de verschillende professionals, zodat geestelijk verzorgers hier beter op kunnen aansluiten.

Annemiek de Jonge en Bart Cusveller

IN DE EERSTE LIJN zijn de afgelopen jaren vele initiatieven genomen om aandacht voor zingeving te ondersteunen door kennisontwikkeling over werkprocessen, samenwerking en positionering van professionals (ZonMw, 2016). Te denken valt aan initiatieven als de centra voor levensvragen, PLOEG en de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging. Verschillende materialen en handreikingen zijn inmiddels beschikbaar gekomen, zoals de *Signalerings- en verwijzingstool*, de *Richtlijn zingeving en spirituele zorg in de palliatieve fase* en diverse e-learnings en screeningsinstrumenten. In vergelijking met nog maar enkele tientallen jaren geleden

is er nu heel wat voorhanden om handelingsverlegenheid op het gebied van zorg voor zingeving in de eerste lijn te verminderen.

Deze producten zijn veelal ontwikkeld door academisch geschoolde professionals en onderzoekers (zoals gezondheidswetenschappers) en – niet in de laatste plaats – geestelijk verzorgers. In Nederland wordt hun opleidingsniveau, afgeleid van het Europese onderwijssysteem EQF, aangeduid als NLQF 7 en 8. Zorgprofessionals hebben daarentegen meestal een opleiding die aangeduid wordt als NLQF 3, 4 en 6. Dit betekent dat zorgprofessionals als ver-

pleegkundigen en verzorgenden niet noodzakelijk vertrouwd zijn met de denk- en werkwijzen die aan deze producten ten grondslag liggen. Ondanks de gedegenheid van de tools en producten op het gebied van zingeving lijkt er in de praktijk dus een 'taalkloof' te bestaan tussen geestelijke verzorging en zorgprofessionals.

Probleem

De meeste van de genoemde producten zijn tot stand gekomen met behulp van consultatie of divers samengestelde klankbordgroepen met onder andere zorgprofessionals. Toch is bij implementatie van zulke producten niet duidelijk in hoeverre de genoemde taalkloof wordt overbrugd tussen geestelijke verzorging en de verpleegkundigen en verzorgenden die ermee moeten werken. Misschien speelt hierbij meer dan een verschil in 'taal' alleen, zoals verschil in opvatting over zingeving en aandacht voor zingeving, onvoldoende inzicht in elkaars werkprocessen, onduidelijkheid over taken en verantwoordelijkheden van de ander en verschil in de waardering van interprofessionele samenwerking.

Er is nu heel wat voorhanden om handelingsverlegenheid te verminderen bij zorg voor zingeving in de eerste lijn

Bovendien doet de vraag naar de kloof zich voor in een veld waar zorgteams bestaan uit zorgprofessionals met onderling verschillende taken, rollen en opleidingen. Voor zover geestelijk verzorgers weten wat deze zorgprofessionals in de praktijk te doen staat op het gebied van zingeving, is er onduidelijkheid over de vraag wie wat doet (en op welke manier). Onduidelijkheid hierover kan weer leiden tot meer handelingsverlegenheid bij geestelijk verzorgers en zorgprofessionals, en misschien zelfs tot niet-gegeven zorg, waar cliënten die wel nodig bleken te hebben.

Doel

Met het oog op de ondersteuning van interprofessionele samenwerking tussen geestelijk verzorgers en

teams van zorgprofessionals in de zorg thuis, hebben wij meer zicht willen krijgen op de naar opleidingen onderscheiden verantwoordelijkheden en competenties van zorgprofessionals op het gebied van zingeving/zorg. In het kader van de Kenniswerkplaats deden daar we vanuit het lectoraat Zorg en Zingeving van Hogeschool Viaa onderzoek naar binnen de branche verpleging en verzorging (Cusveller e.a., 2024). Het onderzoek bestond uit een behoeftenonderzoek onder (oudere) cliënten in de zorg thuis, een behoeftenonderzoek onder zorgprofessionals in de zorg thuis en deskresearch naar beleidskaders en onderwijskaders voor onderscheiden verantwoordelijkheden en competenties in de branche verpleging en verzorging in de eerste lijn.

In de praktijk lijkt er een 'taalkoof' te bestaan tussen geestelijk verzorgers en zorgprofessionals

Doel van dit artikel is de aanbevelingen van dit brancheonderzoek te presenteren aan geestelijk verzorgers. In het onderzoek zijn competentieprofielen (kennis, houding en vaardigheden) gedifferentieerd naar opleiding in verpleging en verzorging. Deze profielen kunnen het mogelijk maken dat geestelijk verzorgers het aanbod van materialen en hulpmiddelen voor zingeving – en wellicht ook andere aspecten van hun werkzaamheden – beter laten aansluiten bij de taken en verantwoordelijkheden van zorgprofessionals. Aangezien geestelijk verzorgers vaak betrokken zijn bij de toerusting van verpleegkundigen en verzorgenden, kan dit helpen om aansluiting te vinden bij de beginsituatie van deze zorgprofessionals.

Vraag

Na een behoeftenonderzoek en deskresearch werd duidelijk dat er aanleiding is om in de aandacht voor zingeving in de zorg thuis taken en rollen van zorgprofessionals te onderscheiden naar functie en opleiding. Concreet is de vraag om welke kaders of profielen van kennis, houding en vaardigheid het

dan gaat. Kortom: welke bijdrage mag van de verschillende zorgprofessionals in zorgteams worden verwacht, in het bijzonder van verpleegkundigen en verzorgenden, zoals het signaleren, begeleiden, indiceren en verwijzen van cliënten met zingeving/behoefte in de zorg thuis?

Methode

Als onderdeel van de Kenniswerkplaats is met subsidie van ZonMw onderzoek gedaan naar deze vraag in de branche verpleging en verzorging. In dit brancheproject werden de taken en verantwoordelijkheden van zorgprofessionals voor ondersteuning bij zingeving/behoefte in het werkveld geïnventariseerd en ingedeeld in termen van twee bestaande evidence-based onderwijskaders.

Het eerste is de EPICC Standard, een Europees competentieprofiel op het gebied van aandacht voor zingeving voor verpleegkundigen (Van Leeuwen e.a., 2020). Het tweede is het kader van het ministerie van OCW met eindtermen van opleidingsniveaus voor de ondersteuning van zingeving in de beroepskolom van zorgopleidingen (Damsma e.a., 2023). Door een panel van deskundige onderzoekers in een focusgroep werden de gevonden competenties vervolgens ingedeeld.

Resultaten

De eindtermen en competenties in opleidingen voor zorgprofessionals in de branche verpleging en verzorging in ons land werden aldus ingedeeld:

- NLQF (2 en) 3: (helpende en) verzorgende IG;
- NLQF 4: mbo-verpleegkundige;
- NLQF 6 en 7: hbo-verpleegkundige en verpleegkundig specialist.

De tabellen aan het eind van dit artikel geven een overzicht van de uitwerking. Hierbij is de terminologie steeds aangepast aan het niveau van de opleiding.

Discussie

De competentieprofielen zijn ontwikkeld op basis van de praktijk van verpleegkundigen en verzorgenden in de zorg thuis. Voor geestelijk verzorgers maken ze enkele belangrijke punten zichtbaar. Ten eerste vatten zorgprofessionals zorg voor zingeving breder op dan alleen het al dan niet voeren van een goed gesprek. Om een vergelijk te maken: de term 'wondzorg' houdt voor verpleegkundigen en verzor-

genden meer in dan het verbinden van een wond en 'zorg voor vocht en voeding' meer dan eten geven. Zo draait het bij zorg voor zingeving ook om het gehele methodische pakket aan handelingen en randvoorwaarden om überhaupt een goed gesprek te kunnen hebben.

Aandacht voor zingeving in de zorg thuis vraagt om interprofessionele samenwerking

Zorgprofessionals van alle opleidingsniveaus leren als team om holistisch en systemisch te kijken naar de cliënt en zijn of haar naaste, een professionele relatie te onderhouden en samen te werken. Bovendien leren zij om procesmatig te werken, dat wil zeggen: zich over het zorgdossier te informeren, de cliënt te observeren, op handelingsalternatieven te reflecteren, te interveniëren, te evalueren en te rapporteren. Aandacht voor zingeving is voor hen onderdeel van goede zorg in het algemeen. Voor een hbo-verpleegkundige komt daar het scheppen van voorwaarden voor goede zingevingszorg bij, in het bijzonder het indiceren van zorg, het formuleren van de werkprocessen en zorgvisie van het team, deskundigheidsbevordering in het team en netwerkcontacten onderhouden met geestelijk verzorgers. Niet alleen zien zorgprofessionals in de eerste lijn aandacht voor zingeving als onderdeel van holistische zorg; daarmee samenhangend zien zij het ook als een verantwoordelijkheid voor het gehele team.

Voor geestelijk verzorgers is het belangrijk zich te realiseren dat niet alle zorgprofessionals in gelijke mate betrokken zijn bij zorg voor zingeving, maar dat zij wel in staat zijn om als onderdeel van het team zingevingsvragen te signaleren en methodisch te werken. Dat betekent bijvoorbeeld dat het een vergissing is om alleen hbo-verpleegkundigen te trainen in het geven van zorg voor zingeving aan de cliënt. Juist mbo-verpleegkundigen en verzorgenden en helpenden zijn vaak het meest regelmatig betrokken bij de zorg voor cliënten thuis. Zij hebben hun taken en verantwoordelijkheden op dit ge-

bied, zij signaleren veelal als eerste de levensvragen van cliënten en hun naasten en gaan met hen in gesprek over zingeving. Juist zij moeten de geestelijk verzorger leren kennen, zodat ze eventueel kunnen (laten) doorverwijzen.

Ten slotte zien teams van zorgprofessionals in de zorg thuis geestelijk verzorgers als specialisten die geconsulteerd kunnen worden als de eigen zorg tekortschiet. Vergelijk het met het ABC-model dat bekend is geworden in de palliatieve zorg: bij de A van aandacht geven en de B van begeleiden zijn zij zelf aan zet, bij de C van crisis is verwijzing naar een expert op zijn plaats. Net als bij een ernstige mate van ondervoeding een diëtist kan komen en bij wondzorg een wondverpleegkundige, zo is bij 'geestelijke ondervoeding' de toerusting van zorgprofessionals niet toereikend en is verwijzing naar een deskundige op het gebied van geestelijke verzorging nodig.

Dat betekent dat verpleegkundigen verwachten dat de geestelijk verzorger zijn of haar bezoek aan de cliënt terugkoppelt naar het zorgteam om taken weer te kunnen afstemmen. Deze terugkoppeling hoeft niet plaats te vinden in de vorm van een inhoudelijk gespreksverslag, maar het is wel belangrijk dat de geestelijk verzorger in algemene aangeeft dat hij of zij geweest is en wat er besproken werd. Aandacht voor zingeving in de zorg thuis vraagt om interprofessionele samenwerking; geestelijk verzorgers moeten zich daarom bewust zijn van de verwachtingen en mogelijkheden van verzorgenden en verpleegkundigen.

Tot besluit

Doel van het brancheproject was handelingsverlegenheid van verpleegkundigen en verzorgenden en niet-gegeven zorg op het gebied van zingeving in de eerste lijn te verminderen. Het brancheproject beoogde het voorwerk te doen om toerusting van verpleegkundigen en verzorgenden op maat te bevorderen. Met de onderscheiden competentieprofielen is de eerste stap gezet. Hiermee kunnen geestelijk verzorgers in de eerste lijn met name invulling geven aan hun adviserende en educatieve rol.

Achter deze stap komt echter een tweede vandaan. De onderscheiden taken en rollen van geestelijk verzorgers en zorgteams vragen om onderlinge afstemming en interprofessionele samenwerking.

Geestelijk verzorgers in de eerste lijn kunnen een begeleidende en toerustende rol spelen bij dit gezamenlijk werken aan zingeving, maar zijn ook zelf onderdeel van dit gezamenlijk werken aan zingeving. Ze dienen daarom vertrouwd te raken met de zorgvisie en de werkprocessen van zorgteams en met de onderscheiden taken en verantwoordelijkheden die samenhangen met opleidingsniveaus. Zodoende kunnen zij zelf informatie inbrengen in de samenwerking aan zingeving, maar die ook ophalen en daarmee handelingsbereidheid onder professionals en passende zorg voor cliënten bevorderen. Aandacht voor zingeving is dus een taak van allen.

Dr. A.M. de Jonge is docent-onderzoeker bij het lectoraat Zorg en Zingeving van Hogeschool Viaa te Zwolle. E-mail: a.dejonge@viaa.nl.

Dr. B. Cusveller is docent-onderzoeker bij het lectoraat Zorg en Zingeving van Hogeschool Viaa te Zwolle.

Literatuur

- Cusveller, B., Zandbergen-ten Ham, A., Jonge, A. de, Jong, D. de & Rooij, H. van (2024). *Kennissynthese brancheproject verpleging en verzorging. Zingeving bij cliënten en zorgprofessionals in de zorg thuis: differentiatie naar zorgopleidingen*. Website: <https://kennispleinzingeving.nl/?file=1260&m=1725925730&action=file.download> (14 januari 2026).
- Damsma-Bakker, A., Klop, H. & Rooij, H. van (2023). *Structurele implementatie van zingeving in opleidingscurricula: deelproject H van het Onderwijsplan zingeving in zorg en sociaal domein 2020-2025*. Website: https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_viaa:oai:surfsharekit.nl:b7c1a38a-60d7-4b04-b924-57e40ca17446.
- Leeuwen, R. van, Cusveller, B. & Damsma-Bakker, A. (2020). Aandacht voor zingeving in het curriculum. *Onderwijs en Gezondheidszorg*, 44 (4), 26-29.
- ZonMw (2016). *De mens centraal: ZonMw signalement 'Zingeving in zorg'*. ZonMw.

Competentie	Kennis	Vaardigheden	Houding
Bewustzijn en zelfhantering Is zich bewust van het belang van zingeving voor gezondheid en welzijn.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent een omschrijving van zingeving. • Weet hoe de eigen waarden en levensovertuiging doorwerken in de zorg voor zingeving van de cliënt en diens naaste. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan de eigen waarden en levensovertuiging onder woorden brengen. • Kan weergeven hoe deze verschillen van de waarden en levensovertuiging van de cliënt en diens naaste. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft een open en respectvolle houding voor verschillende waarden en levensovertuiging van de cliënt en diens naaste.
Contact maken en gespreksvoering Is betrokken bij de zingeving van de cliënt en onderkent en erkent diens levensovertuiging en gewoonten op dit gebied.	<ul style="list-style-type: none"> • Weet of herkent welke waarden en levensovertuiging de cliënt en diens naaste hebben. • Weet of herkent hoe deze doorwerken in de manier waarop de cliënt en diens naaste belangrijke levensgebeurtenissen ervaren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan begripvol contact maken met de cliënt en diens naaste over waarden en levensovertuiging en kan daarover in gesprek gaan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gaat betrouwbaar en benaderbaar om met de waarden en levensovertuiging van de cliënt en diens naaste.
Methodisch werken Verkent behoeften en bronnen ten aanzien van zingeving van de cliënt, maakt gebruik van bestaande werkwijzen en geeft aandacht voor zingeving een plaats in de dagelijkse zorg, binnen het kader van vertrouwelijkheid jegens de cliënt en toestemming van de cliënt. Gaat in op de behoeften en bronnen van de cliënt ten aanzien van zingeving binnen een zorgende en empathische relatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent de afgesproken werkwijze om de zingeving van de cliënt en diens naaste te signaleren. • Weet wat een andere zorgprofessional kan bijdragen aan de zorg voor zingeving van de cliënt en diens naaste. • Weet wat het belang is van medeleven en presentie in de zorg voor zingeving van de cliënt en diens naaste. • Kent de afgesproken werkwijze om ondersteuning te geven aan een zingevingbehoefte die is signaleerd bij een cliënt en diens naaste. • Kent de afgesproken manier om te verkennen en te benutten wat ondersteuning kan geven bij de zingevingbehoefte van de cliënt en diens naaste. • Kent de afgesproken werkwijze om te evalueren of de zingeving van de cliënt en diens naaste is ondersteund. 	<ul style="list-style-type: none"> • Is in staat de cliënt en diens naaste niet met de eigen emoties te belasten. • Kan de eigen beperkingen in de zorg voor zingeving van de cliënt en diens naaste herkennen en aangeven. • Kan volgens afspraken anderen betrekken bij de zorg voor zingeving van de cliënt en diens naaste. 	<ul style="list-style-type: none"> • Staat open en is benaderbaar en zonder oordeel in de zorg voor de zingeving van de cliënt en diens naaste. • Is bereid om de cliënt en diens naaste niet met de eigen emoties te belasten. • Ondersteunt zingeving van de cliënt en diens naaste met medeleven en presentie. • Is bereid om volgens afspraken anderen bij de zorg voor zingeving van de cliënt en diens naaste te betrekken en met hen samen te werken.

Tabel 1. Helpende zorg en welzijn (NLQF 2) en verzorgende IG (NLQF 3). Eindterm: de zorgprofessional heeft het vermogen om te reflecteren op de eigen zingeving en ontwikkelt van daaruit een onderzoekende houding naar de zingeving van de cliënt. De zorgprofessional heeft het vermogen om levensvragen te signaleren en deze te bespreken met de cliënt of over te dragen aan een collega.

Competentie	Kennis	Vaardigheden	Attitude
Binnenpersoonlijk Is zich bewust van het belang van zingeving voor gezondheid en welzijn.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent omschrijvingen van zingeving. • Kent omschrijvingen van de relatie tussen zingeving, gezondheid en welzijn gedurende de levensloop. • Weet hoe de eigen waarden en levensovertuiging doorwerken in de zorg voor zingeving. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan de eigen waarden en levensovertuiging weergeven. • Kan weergeven hoe deze verschillen van de waarden en levensovertuiging van cliënten en hun naaste omgeving. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft de bereidheid en openheid om de waarden en levensovertuiging van cliënten en hun naaste omgeving te leren kennen. • Heeft een open en respectvolle houding voor verschillen met de waarden en levensovertuiging van cliënten en hun naaste omgeving.
Tussenpersoonlijk Is betrokken op zingeving van de ander en erkent diens unieke spirituele en culturele wereldbeeld, overtuigingen en gewoonten.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent benaderingen om met het team te leren kennen hoe cliënten en hun naaste omgeving uitdrukking geven aan hun waarden en levensovertuiging. • Kent omschrijvingen van de waarden en levensovertuiging die cliënten en hun naaste omgeving hebben. • Weet of herkent hoe deze doorwerken in de manier waarop cliënten en hun naaste omgeving belangrijke levensgebeurtenissen ervaren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan herkennen en benoemen dat waarden en levensovertuigingen voor elke cliënt anders kunnen zijn. • Kan met cliënten en hun naaste omgeving begripvol praten over waarden en levensovertuiging. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gaat op betrouwbare, respectvolle en benaderbare wijze om met de manier waarop cliënten en hun naaste omgeving uiting geven aan hun waarden en levensovertuiging.
Methodisch werken Onderzoekt behoeften en benodigde bronnen ten aanzien van zingeving gebruikmakend van (in)formele benaderingen, en plant spirituele zorg, met behoud van vertrouwelijkheid en waar nodig met toestemming. Reageert op behoeften en bronnen aanzien van zingeving binnen een zorgende en empathische relatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent werkwijzen om met het team de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving te signaleren. • Weet wat verschillende zorgprofessionals kunnen bijdragen aan het verlenen van zorg voor zingeving aan cliënten en hun naaste omgeving. • Weet wat het belang is van medeleven en presentie in de zorg voor de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving. • Kent werkwijzen om met het team ondersteuning te geven bij een zingevingbehoefte die is gesignaleerd bij cliënten en hun naaste omgeving. • Kent werkwijzen om met het team te verknemen en benutten wat ondersteuning kan geven bij de zingevingbehoefte van cliënten en hun naaste omgeving. • Kent werkwijzen om met het team te evalueren of de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving is ondersteund. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan bij een intake zingevingbehoefte van cliënten en hun naaste omgeving ter sprake brengen en verkennen. • Kan bij een intake verkennen wat cliënten en hun naaste omgeving ondersteuning kan geven bij zingevingbehoefte. • Is in staat cliënten en hun naaste omgeving niet met de eigen emoties te belasten. • Kan ieders beperkingen in de zorg voor de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving ter sprake brengen en verkennen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Staat open en is benaderbaar en zonder oordeel in de zorg voor de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving. • Is bereid om cliënten en hun naaste omgeving niet met de emoties in het team te belasten. • Ondersteunt de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving met medeleven en presentie. • Is bereid om met het team samen te werken en door te verwijzen naar anderen die cliënten en hun naaste omgeving kunnen ondersteunen.

Tabel 2. Mbo-verpleegkundige (NLQF 4). Eindterm: de zorgprofessional heeft het vermogen om te reflecteren op de eigen zingeving en ontwikkelt van daaruit een onderzoekende houding naar de zingeving van cliënten en hun naaste. De zorgprofessional heeft het vermogen om levensvragen te signaleren en hierover in gesprek te gaan met cliënt en hun naasten, en om andere collega's of zorgprofessionals in te schakelen indien nodig.

Competentie	Kennis	Vaardigheden	Attitude
Intrapersoonlijk Is zich bewust van het belang van zingeving voor gezondheid en welzijn.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent verschillende omschrijvingen van het begrip zingeving. • Weet hoe zingeving gedurende de levensloop kan doorwerken op gezondheid en welzijn (en andersom). • Weet hoe de eigen waarden en levensovertuiging kunnen doorwerken in zorg voor zingeving. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan de eigen waarden en levensovertuiging weergeven en de achtergrond ervan. • Kan weergeven hoe deze kunnen verschillen van de waarden en levensovertuiging in cliëntsystemen en hun achtergrond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft de bereidheid en openheid om de waarden en de levensovertuiging van cliëntsystemen en hun achtergrond te leren kennen. • Heeft een open en respectvolle houding voor verschillen met de waarden en de levensovertuiging van cliëntsystemen en hun achtergrond.
Interpersoonlijk Is betrokken op zingeving van anderen en erkent hun unieke waarden, en levensovertuiging en gewoonten.	<ul style="list-style-type: none"> • Kan uit verschillende benaderingen kiezen om met het zorgnetwerk te leren kennen hoe in cliëntsystemen uitdrukking kan worden gegeven aan zingeving. • Kent verschillende omschrijvingen van de waarden en levensovertuiging die cliëntsystemen en hun achtergrond kunnen hebben. • Weet of herkent hoe deze kunnen doorwerken in de manier waarop in cliëntsystemen en hun achtergrond belangrijke levensgebeurtenissen worden ervaren. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan herkennen en benoemen dat de waarden en levensovertuiging in elk cliëntstelsel anders kunnen zijn. • Kan binnen het zorgnetwerk begripvol ingaan op de waarden en levensovertuiging in cliëntsystemen en hun achtergrond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gaat binnen het zorgnetwerk op betrouwbare, respectvolle en benaderbare wijze om met de manier waarop in cliëntsystemen en hun achtergrond uiting wordt gegeven aan waarden en levensovertuiging.
Methodisch werken Onderzoekt behoeften en benodigde bronnen ten aanzien van zingeving, gebruikmakend van (in)formele benaderingen, en plant spirituele zorg, met behoud van vertrouwelijkheid en waar nodig met toestemming. Reageert op behoeften en bronnen ten aanzien van zingeving binnen een zorgende en empathische relatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Kan uit verschillende benaderingen kiezen om binnen het zorgnetwerk zorg voor de zingeving van cliëntsystemen en hun achtergrond te (laten) geven. • Kan uit verschillende benaderingen kiezen om binnen het zorgnetwerk zingevingssessies te (laten) doen in cliëntsystemen en hun achtergrond. • Kent omschrijvingen van concepten als compassie en presentie en kan het belang ervan aangeven in de zorg voor zingeving in cliëntsystemen en hun achtergrond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan bij een intake in het zorgnetwerk zingevingssessies van cliëntsystemen en hun achtergrond (laten) herkennen, bespreken en documenteren. • Kan bij een intake in het zorgnetwerk (laten) herkennen, bespreken en documenteren wat in cliëntsystemen en hun achtergrond ondersteuning kan geven bij zingevingssessies. 	<ul style="list-style-type: none"> • Staat in het zorgnetwerk open voor en is benaderbaar en zonder oordeel in het (laten) verlenen zorg voor de zingeving in cliëntsystemen en hun achtergrond. • Is erop gericht om cliëntsystemen niet met de emoties van zorgprofessionals in het zorgnetwerk te (laten) belasten. • Is erop gericht de zingeving van cliëntsystemen in het zorgnetwerk te (laten) ondersteunen met medeleven en betrokkenheid.

Tabel 3. Hbo-verpleegkundige (NLQF 6) en verpleegkundig specialist (NLQF 7). Eindterm: de zorgprofessional heeft het vermogen om te reflecteren op de eigen zingeving en ontwikkelt van daaruit een onderzoekende houding naar de zingeving van cliëntsystemen. De zorgprofessional heeft het vermogen om levensvragen te signaleren, te bespreken met cliëntsystemen en passende zorg voor zingeving te indiceren en te initiëren in samenwerking met andere zorgprofessionals. De zorgprofessional heeft het vermogen om in samenwerking met andere specialisten passende zorg voor zingeving te registreren en door te ontwikkelen.

Competentie	Kennis	Vaardigheden	Attitude
Methodisch werken (vervolg)	<ul style="list-style-type: none"> • Kan uit verschillende werkwijzen kiezen om binnen het zorgnetwerk ondersteuning te (laten) geven bij een zingevingbehoefte die is gesignaleerd in cliëntsystemen en hun achtergrond. • Kan uit verschillende werkwijzen kiezen om binnen het zorgnetwerk te (laten) verkennen en benutten wat ondersteuning kan geven bij de zingevingbehoefte van cliëntsystemen en hun achtergrond. • Kan uit verschillende werkwijzen kiezen om met het team te (laten) evalueren of de zingeving van cliënten en hun naaste omgeving is ondersteund. 	<ul style="list-style-type: none"> • Werkt samen met andere zorgprofessionals in het zorgnetwerk die ondersteuning kunnen (laten) geven bij zingevingbehoefte van cliëntsystemen en kan (laten) doorverwijzen. • Is in staat cliëntsystemen niet met de emoties van zorgprofessionals te (laten) belasten. • Kan in het zorgnetwerk beperkingen in de zorg voor de zingeving aan cliëntsystemen ter sprake brengen en verkennen. • Kan in het zorgnetwerk bevorderende en belemmerende factoren van zorg voor zingeving aan cliëntsystemen (laten) identificeren, documenteren en evalueren, en kan deze indien mogelijk en wenselijk (laten) bijsturen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Is erop gericht om door te verwijzen naar en samen te werken met zorgprofessionals en anderen in het zorgnetwerk die zingeving in cliëntsystemen kunnen ondersteunen. • Heeft openheid, besef van grenzen en beperkingen, en vertrouwen in het zoeken van aanvullende ondersteuning bij zingevingbehoefte van het cliëntstelsel buiten het zorgnetwerk.
Voorwaarden scheppen Neemt organisatorische taken op zich die de uitvoering van zorg voor zingeving overstijgen en draagt bij aan het scheppen van voorwaarden in beleid voor zorgrelatie, team, zorgnetwerk organisatie en beroep.	<ul style="list-style-type: none"> • Kent benaderingen van verpleegkundig leiderschap. • Kent de structuur en werking van het Nederlandse zorgstelsel. • Kent benaderingen voor educatie aan zorgprofessionals. • Kent de structuur, werking en veranderingen van zorgorganisaties. • Kent benaderingen en processen van structurele praktijkontwikkeling. • Kent benaderingen en processen van beroepsontwikkeling. • Kent benaderingen en processen van kennisontwikkeling. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kan de zorg voor zingeving van cliëntsystemen in het zorgteam coördineren en in het zorgnetwerk registreren. • Kan interventies op het gebied van zingeving in cliëntsystemen (laten) indiceren en registreren. • Kan het zorgteam op het gebied van zingeving in cliëntsystemen (laten) toerusten en coachen. • Kan werkwijzen op het gebied van zingeving (laten) implementeren en borgen in het zorgnetwerk. • Kan een holistische visie in het zorgstelsel (laten) initiëren en ontwikkelen. • Kan zorg voor zingeving buiten de organisatie en het zorgstelsel (laten) vertegenwoordigen, presenteren en zich laten consulteren. • Kan (laten) participeren in (de opzet van) praktijkonderzoek. 	

Tabel 3. Vervolg.